

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 36.

Tisdagen den 6 november.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 31 nästlidna oktober.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till andra kammarens herr talman.

Med stöd av bilagda läkarintyg får undertecknad härmed vördsamt anhålla om befrielse från riksdagsarbetet under tiden 5—30 november 1945.

Ramfall den 3 november 1945.

And. Stjärne.

Det vid ansökningen fogade läkarintyget var av följande lydelse:

Riksdagsman Anders Stjärne från Ramfall är i behov av fullständig vila under tiden 5—30 november 1945 på grund av sviter av hjärnskakning, intygas.

Ramfall den 3 november 1945.

Algot Lindskog,
leg. läkare.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammaren bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 373, med förslag till lag om administration av vissa bolag m. m.; och

till statsutskottet propositionen, nr 374, angående utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm, m. m.

§ 4.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 647 av herr *Vigelsbo m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 648 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*;

nr 649 av herr *Nolin m. fl.*;

nr 650 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*; och

nr 651 av fröken *Andersson* och fru *Nordgren*;

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 36.

till bevillningsutskottet motionerna:

- nr 652 av herr *Pehrsson-Bramstorp m. fl.*;
- nr 653 av herr *Spångberg m. fl.*;
- nr 654 av herr *Malmborg* i Skövde *m. fl.*;
- nr 655 av herr förste vice talmannen *Magnusson m. fl.*;
- nr 656 av herr *Olson* i Göteborg *m. fl.*;
- nr 657 av herr *Johnsson* i Skoglösa *m. fl.*;
- nr 658 av herr *Malmborg* i Skövde *m. fl.*;
- nr 659 av herr *Fahlman m. fl.*;
- nr 660 av herr *Johnsson* i Stockholm;
- nr 661 av herr *Holmström m. fl.*;
- nr 662 av herr förste vice talmannen *Magnusson*; och
- nr 663 av herr *Håstad*;

till statsutskottet motionerna:

- nr 664 av herr *Johnsson* i Stockholm;
- nr 665 av herr *Vigelsbo m. fl.*;
- nr 666 av herr *Ekdahl*; och
- nr 667 av herrar *Spångberg* och *Lindahl*;

till behandling av lagutskott motionen nr 668 av fröken *Andersson*; samt

till statsutskottet motionerna:

- nr 669 av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.*;
- nr 670 av herr *Johnsson* i Stockholm; och
- nr 671 av fröken *Andersson m. fl.*

§ 5.

Föredrogs den av herr *Hagberg* i Luleå vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena, angående tillsättande av en parlamentarisk kommission för utarbetande av en objektiv framställning rörande den svenska utrikespolitiken under krigsåren, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

*Svar på
interpellation.*

Sedan hans excellens herr ministern för utrikes ärendena meddelat herr talmannen sin avsikt att omedelbart besvara herr *Hagbergs* i Luleå i nästföregående paragraf omförmälda interpellation, lämnade herr talmannen nu ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**, som anförde: Herr talman! Jag vill gärna omedelbart besvara herr *Hagbergs* interpellation, med hänsyn särskilt till den sensationella utformning, som några av uppgifterna i interpellationen erhållit.

Herr *Hagberg* har frågat först, huruvida regeringen har övervägt att tillsätta en parlamentarisk utredning så sammansatt, att den kan ge en objektiv framställning av den svenska utrikespolitiken under krigsåren.

Vidare har interpellanten frågat, huruvida utrikesministern hade något att anföra i anledning av de uppgifter som förekommit i interpellationen.

Till svar på den första frågan får jag meddela, att regeringen icke övervägt att tillsätta en parlamentarisk utredningskommitté för framställning av den svenska utrikespolitiken under krigsåren. Samtidigt erinrar jag om att särskilda sakkunniga äro sysselsatta med en sammanställning av diplomatiska dokument från krigsåren i syfte att i sinom tid en publicering av relevanta dokument skall kunna i viss utsträckning ske.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vad angår de särskilda uppgifter om den svenska utrikespolitiken under kriget, som förekomma i interpellationen, får jag ge följande svar.

1. Interpellanten uttalar, att Sveriges regering i god tid före den 9 april 1940 varnats för ett förestående tyskt anfall mot Skandinavien utan att någon förstärkning av den militära beredskapen synes ha kommit till stånd förrän tyskar-na redan befunno sig i Norge och Danmark.

Denna fråga torde bli närmare klarlagd genom den pågående utredningen inom utrikesdepartementet.

2. Enligt interpellanten skulle regeringen — i stället för att stärka den militära beredskapen — ha vidtagit åtgärder för att sända en deputation till Berlin med uppgift att försäkra den tyska regeringen, att Sverige icke ämnade företaga sig något i anledning av den väntade tyska aktionen.

Därest interpellanten här åsyftar en av amiral Tamm ledd svensk delegation, må påpekas, att, enligt vad av den publicerade vitboken framgår, denna delegation besökte Berlin den 15 och 16 april, alltså efter den tyska aktionen mot Danmark och Norge. Denna delegation kunde uppenbarligen icke ha den uppgift, som interpellanten påstår. Någon annan delegation har icke mig veterligen sänts till Berlin under den period, varom här är fråga.

3. Interpellanten uppger, att Sveriges regering den 7 oktober 1939 vände sig till tyska regeringen i Berlin och begärde tyskt ingripande i anledning av de ryska kraven om säkerhet för Leningrad.

Vad interpellanten här åsyftar torde vara en svensk diplomatisk démarche, varom meddelande lämnades i en redogörelse av statsministern i denna kammare den 1 april 1940. Jag citerar ur statsministerns redogörelse: »Den 7 oktober anmodades sändebuden i Berlin, London, Paris och Rom att fästa vederbörande regeringars uppmärksamhet på det svåra läge, som kunde uppstå, därest i anslutning till sovjetregeringens inbjudan till Finland att öppna förhandlingar anspråk framställdes, som allvarligt hotade Finlands integritet och självständighet. Motsvarande instruktion lämnades sändebudet i Washington den 9 oktober.»

4. Enligt interpellanten skulle den svenska regeringen i mars 1940 ha hotat Moskva med svensk intervention på Finlands sida mot Sovjetunionen, därest icke en fredlig uppgörelse mellan Sovjetunionen och Finland kunde vinnas.

Även den démarche, som här torde åsyftas, har varit nämnd i statsministerns nyss omtalade redogörelse. Det heter däri: »Det må emellertid framhållas, att även under de sista dagarna liksom vid alla tidigare möjliga tillfällen försök gjordes från svensk sida, i samförstånd med finska regeringen, att på diplomatisk väg förhjälpa Finland till uppnående av bästa möjliga fredsvillkor. Särskilt framhölls i Moskva, att om de ryska kraven dreves så långt, att en uppgörelse icke kunde accepteras av finska regeringen, kunde med hänsyn till opinionen i Sverige och västmakternas hållning återverkningar på Sveriges ställningstagande riskeras.»

Interpellanten deltog icke i den debatt, som i kammaren ägde rum efter statsministerns redogörelse, vilket han säkerligen ej försummat, ifall han hade funnit démarcherna ha det syfte, som han nu vill inlägga i dem.

Härefter yttrade:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret. Jag får kanske också tacka för det snabba svaret. Det kom så snabbt, att jag icke hunnit tänka igenom varje formulering i detsamma.

Vad den första punkten beträffar, överlämnar utrikesministern till den omtalade utredningen att ge svar, och så långt är just nu ingenting att säga i det fallet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Beträffande den andra, den om regeringens ställning när meddelandet kom om en tysk aktion mot Skandinavien, föreligger här icke något förnekande från utrikesministrernas sida av att en deputation utsågs. Vad som däremot ifrågasättes är naturligtvis tidpunkten. Tillsattes kommittén före den 9 april eller någon dag efter den 9 april? Den frågan får man icke svar på här. Saken är emellertid icke uttömd i och med att man får veta om det skedde före eller efter den 9 april, utan det väsentliga är givetvis, om regeringen i god tid var varskodd om det tyska anfallet mot Skandinavien och om regeringen vidtog åtgärder för att förstärka beredskapen. Härpå ges icke något svar.

Vad den tredje punkten angår, så sker här ett förtydligande av de uppgifter, som ges i Frietschs av mig åberopade bok. Enligt hans framställning gjorde regeringen den 7 oktober 1939 i Berlin en *démarche* i anledning av det ryska kravet på säkerhet för Leningrad. Enligt utrikesministrernas svar gjordes *démarche* samtidigt i Berlin, Rom, London och Paris, slutligen också i Washington. Det föreligger alltså denna skillnad mellan utrikesministrernas framställning och den Frietsch givit, vilken jag åberopade i min interpellation.

När det gäller den punkten vill jag säga, att Frietschs bok gjort mig uppmärksam på innebörden i den framställning, som den svenska regeringen gjorde i mars månad 1940 till moskvaregeringen. Jag har själv icke observerat statsministrernas uttalande, men jag kan inom parentes nämna, att jag icke var närvarande i kammaren den 1 april 1940, när det gjordes. Det synes mig emellertid som om Frietschs tolkning av denna framställning stämmer ganska bra med innehållet i den redogörelse, som statsministern lämnade.

Men allt detta är egentligen broderier kring en huvudfråga, nämligen frågan huruvida den svenska utrikespolitiken under det andra världskriget skall bli föremål för en så objektiv undersökning som möjligt eller huruvida det skall ligga i regeringens händer att bit för bit, såsom hittills i viss mån skett, eller i en portion ge en lämplig framställning av vad som har ägt rum. Jag menar, att det rimliga vore, att frågan klarades genom en allsidigt sammansatt utredning, som bestode av representanter för såväl regeringens anhängare under kriget som regeringens kritiker. Därmed vill jag icke säga, att jag på något vis ifrågasätter utrikesministrernas goda vilja. Jag har redan i min interpellation påpekat, att jag icke gör det. Men utrikesministern har själv förklarat, att den tidigare utrikesministrernas dispositioner icke kunnat tillfredsställa honom, utan att han vidtagit åtgärder för att komplettera dem. Så vitt jag vet är innebörden av detta uttalande, att enmanskommittén har kompletterats med ytterligare ett par man, vilka skola skriva den svenska utrikespolitikens historia under kriget eller ge den i vissa delar till det svenska folket.

Jag vill erinra om att kravet på en sådan utredning i olika former diskuterats ute i landet. Senast gjordes en framställning från ett gränsmöte i Kiruna, som var anordnat av Föreningen Norden. Efter ett föredrag av docenten Thermænius beslöt man enhälligt uttala sig för att det borde göras en utredning för att klarlägga vissa frågor, särskilt frågan om de svenska transiteringsarna till Narvik under kriget. Detta är enligt min mening endast en detalj — ehuru en mycket viktig detalj — i det hela. Det bidrager emellertid till att illustrera kravet på en utredning. Även docent Thermænius' egen framställning kan ge ett stöd åt ett sådant krav. Han har i sitt föredrag i Kiruna vid det av Föreningen Norden anordnade mötet talat om att ryssarna sänkte fyra svenska malmbåtar, att Sveriges läge försämrades katastrofalt när Finland slöt fred med Sovjetunionen 1940 o. s. v., en uppfattning som förmodligen delas av åtskilliga av den föregående regeringen — men väl icke av samtliga i denna kammare. I vart fall är det en uppfattning som möter allt större misstro utehos folket. Att alltså en av regeringens historieskrivare, som lever kvar i den

Svar på interpellation. (Forts.)

gamla sågfilarietideologien, nu skall utforma historieskrivningen om den svenska utrikespolitiken under kriget är enligt min mening en ganska bristfällig anordning.

Herr talman! Med dessa kommentarer tackar jag ännu en gång utrikesministern för det snabba svaret. Jag upprepar, att jag icke betvivlar hans goda vilja att ge en så god redogörelse som möjligt, men jag vidhåller, att jag anser att det vore lämpligt att igångsätta en utredning efter de riktlinjer man numera i allmänhet följer, när det gäller att klarlägga viktigare frågor.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena. **Undén:** Herr talman! Jag skulle vilja tillägga några ord i anledning av herr Hagbergs yttrande.

När man talar om en parlamentarisk kommitté i detta sammanhang och när det i interpellationen framhålles, att en sådan har tillsatts i våra grannländer, blandar man ihop två skilda saker. I Norge, Danmark och Finland har det mycket riktigt tillsatts kommittéer eller liknande instanser, men dessa ha haft till uppgift att undersöka den förda politiken med tanke på att utkräva ansvar av den ena eller den andra myndigheten, det ena eller det andra organet för statsmakten, med hänsyn till att länderna i fråga dragits in i kriget och med tanke på de brister, som kunna ha förelegat, eller det ståndpunktstagande, som kan ha skett i förhållande till ockupationsmakten eller motståndaren i kriget. Något sådant förhållande föreligger ju icke för Sveriges del, eftersom Sverige aldrig dragits in i kriget. Den utredning, som försiggår inom utrikesdepartementet, har ingalunda till uppgift att avge något omdöme om den förda politiken, utan här tänker man sig en publikation av vissa akter. Genom offentliggörandet av dessa dokument skall allmänheten sedan själv kunna bilda sig en uppfattning. Så vitt jag vet har det icke någonstades så mycket som i Sverige vidtagits förberedelser för en sådan publikation. Vad de stora länderna beträffar, England, Sovjetunionen, Förenta staterna o. s. v., har man icke hört talas om någon publikation av detta slag ännu. Vi äro alltså ganska långt framme i det fallet, men denna publikation är som sagt något helt annat än en undersökning rörande ansvaret för vissa politiska åtgärder.

Interpellanten nämnde, att han nu fått en korrigerad version av uppgiften angående en svensk *démarche* i Berlin, som han efter den finske riksdagsmannen Frietschs bok hade trott vara verkställd endast i Berlin. Jag vill emellertid nämna, att, om interpellanten läst Frietschs bok mera noggrant, han hade funnit på ett annat ställe i samma bok, att det riktigt uppges, att Sveriges regering gjort framställning i Berlin, London, Paris, Rom och Washington. Alltså, uppgiften förekommer på två ställen. På det ena stället talas det endast om Berlin, på det andra talas det riktigare om att den gjorts i flera olika huvudstäder.

Slutligen vill jag säga, att om interpellanten inte var närvarande vid debatten här 1940, så var det i alla fall en lång debatt även i första kammaren, där hans partivän uppträdde och var på det hela taget ganska gynnsamt ställd gentemot regeringens politik. Särskilt tog herr Linderot statsministern varmt i försvar gentemot attacker från andra håll för den förda finlandspolitiken.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag tror, att man inte behöver göra en så stor fråga av om en sådan här utredning skulle ha till uppdrag att utkräva ansvar eller om den endast skulle ge en historisk framställning. Det har för mig inte varit någon huvudfråga att söka syndabockar, utan det som för mig varit av betydelse har varit, att man skulle få en så objektiv redogörelse som möjligt för den svenska utrikespolitiken sådan den förts under kriget. De episoder, som jag råkat beröra i min interpellation, bidraga, tycker jag, till att illustrera att det är önskvärt. Det har ju dessutom förekommit åtskilligt annat, som har illustrerat detta behov av att få en sådan framställning.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vad sedan beträffar frågan om Frietschs bok, så har jag verkligen inte observerat mer än följande framställning av Frietsch, där han skriver så här — det är, tror jag, på sidan 103: »Även Sverige gjorde föreställningar i Berlin för att om möjligt avvärja hotet mot Finland. Den 7 oktober gjordes från svensk sida en dé-marche, vid vilken man fäste riksregeringens uppmärksamhet på det kritiska läge, som hotade inträda.»

Det är den versionen jag har omnämnt. Jag har inte sett, att det givits ytterligare en sådan.

I fråga om statsministerns uttalande den 1 april 1940 erinrade utrikesministern om att min partikamrat Linderot varit mycket tillfredsställd med regeringens handlingssätt. Jag var också tillfredsställd med regeringens ansträngningar för att åstadkomma fred, och jag tror att sätillvida gjorde regeringen en handling som det inte finns någon anledning att diskutera. Men jag tror inte att Linderot, liksom inte heller jag gjort, observerade just denna hotelse, som finns uttryckt i det citat, som utrikesministern nyss har erinrat om och som Frietsch uppenbarligen åberopat.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det förefaller mig, som när en ledamot av riksdagen på ett rätt uppseendeväckande sätt tar upp så allvarliga frågor som dessa, man kunde begära, att han tillräckligt noga studerat det material, som han åberopar. Jag kan inte underlåta att uttala, att jag finner det högst förvånandsvårt, att en ledamot av kammaren här måste erkänna, att han inte ordentligt har läst den väsentliga källa, som han åberopar. Jag tycker också det skulle varit i sin ordning att herr Hagberg här uttryckligen hade erkänt, att det icke har förelegat något vad han kallade ett hot om intervention i den finsk-ryska tvisten. Det är en formulering i denna framställning, som mycket nära ansluter sig till formuleringar som den svenska regeringen har använt i noter till Tyskland, och det finns ingen särskild anledning för en svensk riksdagsman att försöka pressa vad som har sagts från den svenska regeringen på ett sätt, som icke är motiverat och som inte kan vara lämpligt i dessa dagar.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Statsministern vet lika väl som jag, hur tidningsmän läsa böcker, när de ha bråttom. Nu var det emellertid på det sättet, att här handlar det verkligen om ett avslutat påstående, som det inte kan vara någon tvekan om att jag riktigt har återgivit och att saken framställs på det sätt som jag här sagt. Det är ett fullt avslutat och klarlagt påstående, som det inte kan vara någon diskussion om. Att sedan Frietsch på något annat ställe i slutet av boken, jag vet inte var det kan vara (Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Undén* inföll här: »På sidan 63.») också har erinrat om att en liknande framställning gjorts i andra huvudstäder, det har jag som sagt inte observerat, men det förtär inte betydelsen av denna framstöt.

Statsministern säger, att det inte varit någon hotelse — det är ju bra att han förklarar detta. Jag vill emellertid erinra om att Frietsch framställer saken på följande sätt: »Sätillvida kan man anse att såväl västmakternas anbud som ock Sveriges stramare hållning under det dramatiska slutskedet — Sverige meddelade ju, att därest en uppgörelse icke kunde träffas, Ryssland riskerade en svensk intervention — hade en viss effekt.» Jag tror således att jag har tolkat Frietsch alldeles rätt; han har för sin del uppfattat den svenska regeringens framställning som ett hot om intervention. Jag är mycket intresserad av att statsministern säger, att Frietsch missuppfattat regeringens framstöt i det avseendet.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det berör mig och antagligen kammarens ledamöter ganska litet, hur herr Hagberg tolkar vad en

Svar på interpellation. (Forts.)

finsk riksdagsman har skrivit. Här är det fråga om hur en svensk riksdagsman tolkar vad den svenska regeringen har gjort. Herr Hagberg tycks ha en egenomlig uppfattning om sin ställning som svensk riksdagsman. Jag har aldrig yttrat mig om hur han som journalist läser böcker. Det skulle bli ett sorgligt kapitel, om vi skulle diskutera den saken, med hänsyn till vad de kommunistiska tidningarna presterar. Jag har bara begärt att han skall känna det ansvar, som en svensk riksdagsman skall känna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Svensson* i Stenkyrka vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, i anledning av nyligen inträdd sänkning av priserna på vissa slag av flytande bränsle.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Herr **Ståhl** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! På grund *Interpellation.* av en under senaste tiden förd pressdebatt publicerades för någon vecka sedan en av försvarsdepartementet uppgjord förteckning över militär personal, som sedan hösten 1939 fram till juni månad 1943 avvikit till tjänst i utländsk krigsmakt. Frågan fördes på tal i denna kammare genom en interpellation av herr Hagberg i Luleå till dåvarande chefen för försvarsdepartementet, vilken besvarades av denne den 30 juni 1943. Efter denna tidpunkt ha inträffat nya förseelser av samma art. Sålunda dömdes t. ex. av krigsrätten vid Värmlands regemente den 14 september i år en sergeant och en furir till vardera en månads fängelse därför att de, sedan de icke tillräckligt snabbt kunnat erhålla sökt avsked, i maj månad gått över norska gränsen och förenat sig med norska hemmastyrkor. En furir däremot, som 1942 rymt och ingått i tyska Waffen-SS, erhöll då 10 dagars arrest.

I sitt ovannämnda interpellationssvar framhöll dåvarande departementschefen, att straffutmätningen vore en domstolarnas, icke en militärmyndigheternas angelägenhet. Detta har sin fulla riktighet. Det oaktat måste konstateras, att allmänheten frågat sig, hur avvikelser till exempelvis tysk krigsmakt — vad som skedde under vinterkriget i Finland är ju en sak helt för sig som får anses fullt klarlagd — kunnat undgå straff eller bestraffas med några få dagars arrest, då liknande avvikelser till engelsk eller, såsom ovan, norsk militärtjänst bestraffas med fängelse.

I frågans nuvarande läge är det särskilt två fall, som jämte det i annat sammanhang kända fallet Rosén tilldragit sig uppmärksamhet, nämligen löjtnant Carl Olof Vrangs rymning till tyskarna i Norge i juli 1941 och furir L. O. Cassmers avvikelse till Tyskland samma år och månad. Den senare erhöll enligt uppgift permission för att resa till det av tyskarna ockuperade Norge utan att återvända innan permissionstidens slut. Båda erhöilo vid återkomsten till Sverige återinträde i svenska armén, ja, det har utan bestridande meddelats (Dagens Nyheter ^{3/11} 1945) att Vrang återbeordrades som kompanichef till samma gräns som han några månader tidigare utan påföljd övergivit. Vrang var nämligen då han rymde placerad som kompanichef längst framme vid gränsen i Värmland, han lämnade sin post och uppsökte den främmande krigsmakt, som de svenska försvarsåtgärderna under kriget i eminent grad hade till uppgift att

Interpellation. (Forts.)

upprätthålla beredskapen emot. Av offentliga handlingar framgår, att Vrangs rymning och de allvarliga omständigheterna vid denna i form av utförligt undersökningsprotokoll jämte ett brev från Vrang själv av chefen för II armékåren pliktenligt och ofördröjligen bringades till dåvarande överbefälhavarens och dåvarande arméchefens kännedom. Trots detta har chefen för kommandoexpeditionen i ett uttalande (Svenska Dagbladet ³¹/₁₀ 1945) förklarat, att kommandoexpeditionen »under alla omständigheter» icke erhållit några papper på rymningen. Han förklarar i samma uttalande, att han vid behandlingen av Vrangs avskedsansökan visserligen kände till rymningen, men att dåvarande departementschefen, så vitt han visste, icke gjorde det. Åtgärder från den dåvarande militärledningens sida, såsom ansvarig för krigslydnaden, för att i författningsenlig ordning få Vrangs under graverande omständigheter företagna rymning beivrad ha vid undersökning i nu tillgängliga handlingar icke kunnat spåras. Det säger sig självt, att de förhållanden rörande krigslydnadens upprätthållande under yttersta beredskap, som här i korthet angivits, på ett egendomligt sätt synas harmoniera med de energiska ansträngningar för högsta möjliga beredskap, som vidtogos av statsmakterna och som ställt stora krav på både inkallade och skattebetalare.

Då ett klarläggande av dessa förhållanden synes vara påkallat, anhåller jag om andra kammarens tillstånd att under hänvisning till det ovan anförda till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder vidtogos från försvarsdepartementets sida för att erhålla en allsidig inblick i omständigheterna kring dessa båda uppseendeväckande rymningar, och varför beviljades — efter avsevärd tidsutdräkt — avsked i stället för rymlingarnas efterspanande och strykande ur rullorna?

2. Anser statsrådet, att i detta för krigslydnaden viktiga ärende kontakten mellan departementschef, kommandoexpedition och underlydande myndigheter fungerat tillfredsställande?

3. Anser statsrådet, att handläggningen av särskilt fallen Vrang och Cassmer varit ägnad att upprätthålla de krav, som krigslydnad och disciplin i ett utsatt läge måste uppställa med hänsyn till landets säkerhet?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.35 em.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 10 november.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 3 innevarande november.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att herr *Sandberg*, som vid kammarens sammanträde den 3 innevarande november med läkarintyg styrkt sig från och med den 29 nästlidna oktober tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, den 8 i denna månad åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Ståhl* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, angående vissa svenska militärens rymning under juli månad 1941 till utlandet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begöran ordet till

Herr *Lindberg*, som yttrade: Herr talman! Under den svåra storm som rasat *Interpellation.* under föregående dygn inträffade en hel del fartygskatastrofer till sjöss. Enligt tidningsmeddelanden denna dag ha icke mindre än femton människoliv gått till spillo.

De mest omtalade strandningarna ha skett vid norrlandskusten, där också ett fartyg, motorseglaren *Delos*, strandade och endast en man av besättningen blev räddad. Ortsbefolkningen vid Gnarp har utfört ett mycket rådigt och förtjänstfullt räddningsarbete, som är värt all den uppmuntran som kan lämnas.

Det har emellertid framgått, att det utmed den norrländska kusten varit ganska dåligt ställt med livräddningsmateriel. Sålunda saknades i närheten av strandningsplatsen raketapparater eller annan materiel. Sådan måste i den svåra snöstormen fraktas långväga från för att man skulle kunna bistå de skeppsbrutna ute på vraket. Militärt förband ingrep visserligen på ett tidigt stadium, men kunde icke med tillgängliga resurser nå vraket med raketlina. Man var heller icke utrustad med livräddningsmateriel i vanlig mening.

Efter vad som inträffat framstår det klart att vårt livräddningsväsende icke är fullt rustat för att möta katastrofer av det slag som nu inträffat. Visserligen har Svenska sällskapet för räddning af skeppsbrutne gjort vad det kunnat och det har utplacerat patrullerande livbåtar på flera ställen utmed vår långsträckt kust. Så gott som hela norrlandskusten ligger emellertid utan sådan livbåt. Sällskapet, som åtnjuter ett mycket blygsamt statsbidrag till sin verksamhet, har givetvis icke resurser nog för att på norrlandskusten placera flera patrull-

Interpellation. (Forts.)

lerande livbåtar. Staten svarar i viss mån också själv för livräddningen, men icke heller staten har någon patrullerande livbåt i de farvatten där olyckorna nu inträffat.

Inför det skedda måste man emellertid ställa frågan: skulle det icke vara möjligt åstadkomma en bättre ordning när det gäller räddningen av skeppsbrutna? Även om man icke kan placera någon patrullerande livbåt i dessa farvatten omedelbart, så bör man kunna gå i författning om att utrusta lots- och fyrplatser med raketapparater samt annan livräddningsmateriel. För att snabbt kunna komma till resultat kräves emellertid ingripande från statens sida.

På grund av vad ovan framförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få rikta följande frågor:

Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga några åtgärder för att livräddningsväsendet utmed norrlandskusten skall bli mera effektivt, samt

är herr statsrådet beredd att för riksdagen framlägga förslag om så stort anslag till Svenska sällskapet för räddning af skeppsbrutne att sällskapet sättes i tillfälle att placera och underhålla ytterligare minst en livbåt utmed norrlandskusten?

Denna anhållan bordlades.

§ 5.

Interpellation.

Herr **Wallentheim** erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! Genom tidningspressen har nyligen gått ett meddelande, att en lärare i Bladåkers skoldistrikt, Stockholms län, i samband med undervisningen bedrivit politisk propaganda, närmast för nationalsocialistiska idéer. Detta skulle visserligen ha inträffat för ett flertal år sedan, fastän förhållandet icke förrän nu tilldragit sig en mera allmän uppmärksamhet. Folkskolestyrelsen i distriktet har nu — likaledes enligt uppgifter i tidningspressen — vänt sig till vederbörande folkskolinspektör med begäran om närmare råd, hur den lämpligen bör förfara i ärendet. Skolöverstyrelsen läser i anledning av pressdiskussionen ha anmodat folkskolinspektören att göra en närmare utredning av fallet samt till styrelsen inkomma med en redogörelse i saken.

Med tillfredsställelse kan man säkert våga hävda, att det icke ofta förekommer att en lärare bedriver politisk propaganda i anslutning till skolans undervisning, även om man samtidigt måste ha klart för sig, att en sådan propaganda icke alltid behöver vara starkt utpräglad eller försiggå i lätt konstaterbara former. Den kan också möta i en mera förstucken form, där en tendentiös undervisning kan innebära försök till långsamt inympande hos barnen av vissa partipolitiska uppfattningar. En sådan smygande propaganda kan vara farligare än en mera direkt och utpräglad.

De flesta medborgare i vårt land äro säkerligen ense om, att skolan måste hållas fredsad från försök från lärares sida att söka påverka barnen i den ena eller andra partipolitiska riktningen. I all synnerhet gäller det för samhället att ha medel till sitt förfogande för ett snabbt och effektivt ingripande mot tendenser att söka sprida mot demokratien fientliga uppfattningar. En av skolans allra viktigaste uppgifter måste vara att söka fostra blivande medborgare, som ha både vilja och förmåga att tjäna det demokratiska samhället.

Det synes kunna diskuteras, om nu gällande bestämmelser i våra skolförfattningar äro tillräckligt effektiva beträffande möjligheterna både att utöva kontroll i här berörda avseende och att ingripa mot lärare, som gjort sig skyldiga till olämpligt, ja för barnen direkt skadligt uppträdande. Problemet är helt naturligt icke löst så enkelt, att den felande frivilligt eller genom förflyttning erhåller tjänst på annat håll. Man löper då risken, att vederbörande på sin nya

Interpellation. (Forts.)

plats tillämpar samma metoder som tidigare, ett förhållande som självfallet kan räcka viss tid utan att väcka uppmärksamhet, om de lokala skolmyndigheterna äro helt okunniga om lärarens tidigare beteende.

En skärpt kontroll och vidgade befogenheter för myndigheterna att i förekommande fall vidtaga åtgärder innebär varken avoghet eller misstänksamhet mot lärarkåren i allmänhet. Tvärtom torde lärarkåren med tillfredsställelse hälsa, att myndigheterna ha erforderliga möjligheter att ingripa mot kårmedlemmar, som uppenbarligen missbruka sin ställning. Alla de åtgärder, som här kunna ifrågakomma, måste självfallet vidtagas på ett sådant sätt att kåren icke blir offer för rättslöshet eller godtycke. Lärarkåren får icke utlämnas på nåd och onåd till kverulanter och folk, som har en vana att trakassera. Det borde dock vara möjligt att skapa rättssäkerhet och trygghet för den anställde men samtidigt också ta hänsyn till att här finnes även en barnens, föräldrarnas och samhällets rätt, som måste respekteras och skyddas. Möjligt är att lagstiftning endast till en viss gräns är lämplig och att i övrigt metoder av annan art måste prövas.

Med anledning av vad jag sålunda anfört får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet observerat det i tidningarna omnämnda av mig i all korthet refererade s. k. Bladåkersfallet?

Är det herr statsrådet bekant om liknande företeelser mött inom andra skoldistrikt eller andra offentliga skolor?

Anser herr statsrådet på grund av det inträffade nödvändigt att fästa centrala och lokala skolmyndigheters uppmärksamhet på att lärare måste avhålla sig från att bedriva politisk propaganda i samband med undervisningen?

Anser herr statsrådet att nu gällande bestämmelser i våra skolförfattningar äro tillräckliga för ett verksamt beivrande av eventuella missförhållanden?

Om detta icke skulle vara fallet, är herr statsrådet beredd att snarast möjligt vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma ändrade förhållanden?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till propaganda för bättre deklamationsmoral jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av inrikes luftporto för vissa försändelser; och

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående uppskattning av värdet å svenska statens sparobligationer vid förmögensbeskattning; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.

§ 7.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Lindberg*, nr 672, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 370, med förslag till uppbördsförordning, m. m.; och

herr *andre vice talmannen Carlström*, nr 673, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 336, med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.11 em.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 13 november.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande november.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att herr *Svensson* i Alingsås, som vid kammarens sammanträde den 22 nästlidna oktober med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgörömlen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Herr statsrådet *Erlander* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 375, med förslag till lag om vissa inskränkningar i rätten att driva försäkringsrörelse.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander** som anförde: Herr talman! Herr Dickson har till mig riktat följande fråga:

»Kan det förväntas, att inom den närmaste tiden åtgärder komma att vidtagas för ökade möjligheter på skolstadiet till studier i ryska språket?»

Innan jag går att besvara den framställda frågan vill jag i korthet redogöra för den undervisning i ämnet, som nu förekommer vid de allmänna läroverken m. m. Vid Nya elementarskolan i Stockholm infördes undervisning i ryska språket genom medgivande av Kungl. Maj:t redan 1912. Från läsåret 1940/41 är inrättad en nyspråklig gymnasielinje med ryska. Undervisningsplanen för denna linje sammanfaller med den för det fyraåriga latinalgymnasiet gällande, varvid latinets dock är utbytt mot ryska språket. Från läsåret 1941/42 är försök med undervisning i ryska anordnat vid högre allmänna läroverket i Bromma i Stockholm samt motsvarande läroanstalter i Norrköping och Halmstad. I dessa fall är undervisningen koncentrerad till två läsår. Vid en under skolöverstyrelsens inseeende stående enskild läroanstalt, Lunds privata elementarskola, meddelas också undervisning i ryska.

Under nu pågående läsår deltaga i undervisningen i ryska språket sammanlagt 38 elever vid Nya elementarskolan, 7 elever i Bromma, 22 i Norrköping och 20 i Halmstad. För närvarande ligga två ansökningar hos skolöverstyrelsen om anordnande av dylik undervisning, nämligen från Norra realläroverket och Wallin—Ährlinska gymnasiet, båda i Stockholm. Det är min avsikt att om inga särskilda hinder föreligga förorda bifall till dessa framställningar.

Svar på fråga. (Forts.)

En återhållande omständighet för denna undervisning är att språket för nybörjarna är tämligen svårt och alltså kräver ett relativt högt timtal, 6 timmar i varje ring. Detta medför i sin tur att de ämneskombinationer å det differentierade gymnasiet, som innehålla ryska, därutöver få utrymme endast för ett ämne, medan i allmänhet tillvalskombinationerna på gymnasiet omfatta tre läroämnen.

Jag anser med hänsyn till det kulturella och kommersiella utbytet med Ryssland självklart, att undervisningen i ryska språket bör ges betydligt ökade möjligheter. Härför krävs bland annat ökad tillgång på lärare, som besitta kompetens för denna undervisning. Frågan ligger nu liksom våra skolproblem i stort hos 1940 års skolutredning. Enligt vad jag under hand inhämtat har utredningen preliminärt sysslat med frågan om vidgad undervisning i ryska språket. Den nuvarande försöksundervisningen har också delvis tillkommit efter framställning från skolutredningen. Undervisningen torde emellertid även i framtiden komma att förläggas till gymnasiet. Denna skolform har ännu inte varit föremål för mera ingående behandling i skolutredningen.

I avvaktan på den framtida lösningen av vår skolfråga bör enligt min mening ryska språket införas i våra läroverk i den utsträckning, som med hänsyn till organisatoriska förhållanden och tillgången på lärare är möjlig. Jag ämnar lämna mitt stöd för åtgärder i detta syfte.

Härefter yttrade

Herr **Dickson**: Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga utöver vad herr ecklesiastikministern anförde i sitt svar, för vilket jag ber att få tacka. Det är tillfredsställande att han har sin uppmärksamhet riktad på denna viktiga fråga. Det är ju ganska uppenbart att det är svårt att i en komplicerad skolplan inordna ytterligare undervisning i ett så besvärligt och svårt ämne. Meningen med skolundervisning överhuvud taget är ju emellertid, att eleverna i det kommande livet skola få praktisk nytta av vad de lära sig i skolan. Som ecklesiastikministern här antytt är det ju inte endast troligt utan även livligt att hoppas, att förhållandena skola kunna bli sådana, att en livlig kontakt med Sovjetunionen i kommersiellt och kulturellt hänseende kommer att uppstå, när förhållandena i världen något ha reglerats.

Det tycks råda hausse just nu i intresset för ryska språket. Detta kan givetvis vara en modesak. Från korrespondensinstitutets och andra undervisningsanstalters sida har omvitnats, att intresset är mycket stort. Detta intresse har för övrigt mycket påpassligt uppfångats av Radiotjänst genom anordnande av den kurs för nybörjare i språket, som nyss har påbörjats. Intresset har om jag inte är oriktigt underrättad varit så stort, att kursen har fått dubleras.

Jag vill sluta med att tillkännage min tillfredsställelse över ecklesiastikministerns inställning till denna fråga och hoppas, att denna hans inställning också kommer att visa sig kunna bära goda frukter i framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 672 av herr *Lindberg*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 673 av herr andre vice talmannen *Carlström*.

§ 6.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 265, 266, 270, 271 och 273, bevillningsutskottets betänkanden nr 59 och 60 samt andra lagutskottets utlåtande nr 81.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Lindberg* vid kammarens näsföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, angående effektiviserande av livräddningsväsendet utmed norrlandskusten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Föredrogs den av herr *Wallentheim* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, i anledning av visst fall av politisk propaganda i samband med skolundervisning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Ohlin**, som anförde: Herr talman! Under krigsåren förekom det ofta att gudstjänstlokaler och andra föreningslokaler beslagtogs av militära myndigheter och användes som förläggningar och magasin. Enligt tidningsuppgifter och andra upplysningar synes det som om detta skulle förekomma även i fredstid. Det har sålunda kommit till min kännedom att representanter för militärmyndigheter hemställt främst till frikyrkliga församlingar att ställa sina kyrkorum till förfogande — tydligen för ordinarie fredsutbildning. Därvid har man påpekat att överbefälhavarens order från i vintras — att gudtjänstrum skulle, så långt det enligt militärt bedömande befunnas möjligt, vara fria från förläggningar — inte längre skulle gälla. Om detta verkligen skulle vara riktigt, måste det anses som högst anmärkningsvärt. Skulle en naturlig återhållsamhet vid rekvisitionsförfarandet under krigsförhållanden inte eftersträvas under fredstid? Man har därför anledning ifrågasätta om underlydande militära organ fått tillräckligt klara instruktioner på denna punkt. Vid överläggningarna mellan lokala militära myndigheter, som representera femte militärömrådet, och representanter för de sammanslutningar som äga ifrågavarande möteslokaler, lär ha anförts, att om inte lokalerna frivilligt upplätes, så komme de att rekvireras enligt rekvisitionslagen. Tydligen har det militära befäl, som omhänderhar ordnandet av förläggningar, icke varit underrättat om de nuvarande bestämmelserna angående rekvisition. Dessa stadga nämligen att rekvisition endast får förekomma när den *militära beredskapens avveckling* så kräver. I de nu aktuella fallen gäller det emellertid ej avveckling av den militära beredskapen utan ordinarie utbildning.

I dessa fall ha representanter för de kristna samfunden och de ideella föreningarna frågat efter anledningen till att nöjeslokaler av olika slag gå fria från militärförläggning. Därvid har svarats — på samma sätt som under krigsåren — att enligt instruktion nöjeslokaler i regel inte böra användas, om det finns andra lokaler att tillgå. Disposition av nöjeslokalerna blir för kostsamt för staten, emedan man måste ersätta ej endast hyran utan även uppkommande förluster. De frikyrkliga organisationerna behövde man inte i samma

Interpellation. (Forts.)

utsträckning ersätta, anföres det. Solidaritetskänslan inom församlingarna är så stark, att de medel, som äro nödvändiga för deras arbete, komma in genom frivilliga bidrag från medlemmarna. Liknande argument ha framförts i andra fall.

Ett tillvägagångssätt av denna art måste betecknas som orättvist och klandervärt. Det premierar nöjeslivet medan det försvårar arbetet inom de kristna och ideella rörelserna. Man måste överhuvud taget ifrågasätta det lämpliga i att använda ifrågavarande föreningslokaler för militära ändamål.

En särskild ställning inta i detta sammanhang gudstjänstlokalerna. Om något område bör tillerkännas en särställning, så är det givetvis det religiösa livet. Gudstjänstrummen, både de statskyrkliga och de frikyrkliga, borde därför i särskild grad respekteras. I stället synas de i berörda fall likställas med vilka andra föreningslokaler som helst och nöjeslokalerna ges t. o. m. en privilegierad ställning. Detta vittnar icke om tillräcklig respekt för kyrkorummens helgd, vilken respekt i samma grad bör gälla de frikyrkliga samfundens kyrkor som sockenkyrkorna.

I anslutning till det anförda får jag vördsamt anhålla om andra kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Äger statsrådet kännedom om att man vid val av lokaler för militärförläggningar i många fall låtit nöjeslokaler gå fria, medan kristliga och ideella rörelserns lokaler beslagtagits?

2. Har statsrådet sig bekant att under rådande fredsförhållanden från militärt håll rests krav på att religiösa och ideella organisationers lokaler skola ställas till förfogande för ordinarie militär utbildning?

3. Har det kommit till statsrådets kännedom att vederbörande militärbefäl anført, att om inte lokalerna frivilligt ställdes till förfogande, skulle rekvisition tillgripas?

4. Kan statsrådet ställa i utsikt att vederbörande militärmyndigheter få sådana instruktioner, att av mig omnämnda missförhållanden inte vidare förekomma.

Denna anhållan bordlades.

§ 10.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Kempe**, som yttrade: Herr talman! Bostadsfrågan är fortfarande ett brännande samhällsproblem. Stora delar av vårt folk sakna alltjämt en god bostad och därtill kommer, att hyresnivån är så hög, att även om det funnits tillräckligt med moderna bostäder skulle majoriteten av folket inte av ekonomiska skäl kunna flytta in i dessa.

Riksdagens beslut att utnyttja den allmänna räntesänkningen till att slopa eller minska tillägglånen har inte bidragit till att förbättra läget. Statens bostadspolitik konserverar nämligen den höga hyresnivån. Det råder också ett starkt missnöje ute i kommunerna mot den statliga bostadspolitik. Även om man kan konstatera ett ökat intresse för kommunal bostadsproduktion, så kunna kommunerna med hjälp av den statliga låne- och räntepolitiken inte lösa bostadsproduktionen till en hyresnivå som i någon mån är anpassad till folkmajoritetens inkomster. Det är därför karakteristiskt att en del kommuner söka sig andra utvägar för att om möjligt kunna lösa bostadsfrågan.

Den socialdemokratiska tidningen Ny Tid i Göteborg för den 26 oktober 1945 återger i en artikel under rubriken »Statlig medverkan ger högre bostadshyror» ett exempel från Vänersborgs stad, som belyser den politik riksdagen utformat

Interpellation. (Forts.)

och byggnadslånebyrån omsätter i praktiken. Då jag inte har någon anledning att betvivla sanningshalten i denna artikel tar jag mig friheten att ur densamma citera följande:

»Vänersborgs stad, som just nu håller på att uppföra ett större bostadshus i egen regi, har till sin stora förvåning funnit att hyrespriset per kvm höjes med 1 kr. genom byråns medverkan. Staden kan nämligen uppföra samma byggnad utan byggnadslånebyråns medverkan och nå fram till ett lägre hyrespris — utan att det kostar staden ett enda öre i merutgifter.

Hur kan detta komma sig? Lösningen är mycket enkel. Staden beräknade hyran till kr. 18:65 per kvm och begärde därför ett tertiärlån på 44 000 kr. samt ett tillägglån på 41 000 kr. Hyran var beräknad efter i närheten uppförda jämförbara byggnader. Statens byggnadslånebyrå behandlade ärendet på så sätt, att hyresbeloppet höjdes till kr. 22:50 per kvm. Samtidigt höjdes det begärda tertiärlånet till 81 000 kr. Efter denna omräkning kunde byggnadslånebyrån dra ett streck över tillägglånet — det försvann.

De statliga tertiärlånen utlämnas mot 4 procents ränta. Men Vänersborgs stad lånar f. n. pengar i bankerna för 2,9 procent, vilket innebär att om staden tackar nej till byggnadslånebyråns erbjudande kan hyreskostnaderna sänkas med 1 kr. per kvm tack vare fördelaktigare räntor.»

Detta uttalande i Ny Tid vittnar om det missnöje, som existerar med den nuvarande statliga bostadspolitiken. Under sådana förhållanden kan statsmakternas politik inte stimulera till kommunal bostadsproduktion. Problemet som kommunerna brottas med är frågan om att kunna åstadkomma bostäder till en väsentligt lägre hyresnivå än vad som fastställs av byggnadslånebyrån.

Av exemplet från Vänersborg framgår att kommunen mot borgen kan låna pengar för bostadsproduktion i privata banker till en lägre ränta än vad byggnadslånebyrån erbjuder. Det är tydligen inget säregnet exempel. Enligt informationer har Gävle stad gått förbi statens byggnadslånebyrå genom att låna pengar i den öppna marknaden för kommunal bostadsproduktion till en räntesats, som understiger den som staten för närvarande betingar sig. På grund av denna fördel och att de bygga i kommunal regi räkna vederbörande med att kunna sänka hyresnivån med upp till 25 à 30 procent.

Staten borde väl ha minst samma förutsättningar som de privata bankerna att utlåna pengar mot en låg räntesats då det gäller kapital för bostadsproduktion. Särskilt som bostadsfrågan numera allmänt erkännes såsom ett socialt och samhälleligt problem bör det statliga intresset ta sig uttryck i en radikal förändring av låne- och räntepolitiken.

I detta sammanhang vill jag rikta uppmärksamhet på frågan om byggnadsmaterialpriserna. Riksdagen beslutade som bekant år 1944 att i en skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning i syfte att förbilliga byggnadsmaterialkostnaderna. Vi äro nu i slutet av år 1945 men inget tyder på att några åtgärder vidtagits för att effektuera riksdagens beslut. Behovet av denna utredning är alltså lika stort som vid tidpunkten då riksdagen fattade sitt beslut. Beklagligt är att inte denna utredning redan har verkställts och åtgärder vidtagits mot de privata monopolintressen, som förorsaka de höga byggnadsmaterialpriserna.

Med stöd av vad jag här ovan anförd anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1) Har statsrådet uppmärksammat, att det finns möjligheter att i den öppna lånemarknaden erhålla lån till lägre räntesatser än de som tillämpas av staten vid dess understödjande av bostadsproduktionen?

2) Kan man förvänta, att statsrådet kommer att vidtaga åtgärder för att änd-

Interpellation. (Forts.)

ra den statliga låne- och räntepolitiken så att den kan medföra en sänkning av hyresnivån?

3) Vilka åtgärder har regeringen vidtagit i anledning av riksdagens skrivelse nr 439 år 1944 med anhållan om utredning i syfte att förbilliga byggnads-materialkostnaderna?

Denna anhållan bordlades.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Avgåvos följande motioner, nämligen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 370, med förslag till upp-
bördsförordning, m. m., motionerna

nr 674 av herr *Lindberg m. fl.*;

nr 675 av herr *Jönsson* i Rossbol *m. fl.*;

nr 676 av herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Jonsson* i Järvsand;

nr 677 av herr *Larsson* i Karlstad *m. fl.*;

nr 678 av herr *Wiberg m. fl.*;

nr 679 av herr *Hansson* i Skediga;

nr 680 av herr *Adolfsson m. fl.*; och

nr 681 av herr *Janson* i Frändesta *m. fl.*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 336, med förslag till lag om
inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, motionerna

nr 682 av herr *Ekdahl*;

nr 683 av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*;

nr 684 av herr *Werner*; och

nr 685 av herr *Andersson* i Dunker.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.21 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 14 november.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens andra kammare.

Med åberopande av bilagda läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet tills vidare.

Karlshamn den 12 november 1945.

Vördsamt

Hugo Witzell.

Det vid ansökningen fogade läkarintyget var av följande lydelse:

Riksdagsman Hugo Witzell, Karlshamn, är till följd av sjukdom (Bronchit. acut.) oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet från och med den 12 nov. 1945 tills vidare, vilket härmed på heder och samvete intygas.

Karlshamn å länslasarettet den 12/11 1945.

T. Nordmark,

leg. läk., lasarettsläkare.

Kammaren beviljade herr Witzell ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 12 innevarande månad.

§ 2.

Avlämnades följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen:

av herr statsrådet *Wigforss* propositionerna:

nr 376, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående inventering av varulager i samband med krigskonjunkturbeskattningens avveckling; och

nr 377, med förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

av herr statsrådet *Ericsson* propositionen nr 378, angående särskild utbildning av folkskollärare.

De avlämnade propositionerna bordlades.

§ 3.

Föredrogs följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens andra kammare.

Undertecknad får härmed hemställa om befrielse från uppdraget att vara ledamot av talmanskonferensen.

Stockholm den 14/11 1945.

Allan Vougt.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 4.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att vid sammanträde onsdagen den 21 innevarande november företaga val efter herr Vougt av en ledamot för att deltaga i talmansöverläggningarna.

§ 5.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 375, med förslag till lag om vissa in-skränkningsrättigheter i rätten att driva försäkringsrörelse.

§ 6.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet motionerna:

- nr 674 av herr *Lindberg m. fl.*;
- nr 675 av herr *Jönsson i Rosshol m. fl.*;
- nr 676 av herrar *Ericsson i Sörsjön och Jonsson i Järvsand*;
- nr 677 av herr *Larsson i Karlstad m. fl.*;
- nr 678 av herr *Wiberg m. fl.*;
- nr 679 av herr *Hansson i Skediga*;
- nr 680 av herr *Adolfsson m. fl.*; och
- nr 681 av herr *Janson i Frändesta m. fl.* samt

till behandling av lagutskott motionerna:

- nr 682 av herr *Ekdahl*;
- nr 683 av herr *Johnsson i Kastanjegården m. fl.*;
- nr 684 av herr *Werner*; och
- nr 685 av herr *Andersson i Dunker*.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Ohlin* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, angående militärmyndigheters val av lokaler för militärförläggningar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Föredrogs den av herr *Kempe* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående åtgärder för ändring av den statliga låne- och räntepolitiken i syfte att främja bostadsproduktionen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Herr statsrådet *Vougt* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 379, angående hemvärnets rekrytering, tjänstgöringsskyldighet och ekonomiska förmåner.

Denna proposition bordlades.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till propaganda för bättre deklamationsmoral jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
propaganda
för bättre
deklamations-
moral.*

I en till riksdagen avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 348, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 12 oktober 1945, föreslagit riksdagen att till Propaganda för bättre deklamationsmoral å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 130 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

1) II: 636 av herrar *Eriksson* i Stockholm och *Pettersson* i Dahl, vari hemställt, att riksdagen måtte höja det av Kungl. Maj:t äskade anslaget med 10 000 kronor till 140 000 kronor; samt

2) II: 664 av herr *Johnsson* i Stockholm, vari hemställt, att riksdagen måtte uttala, att propagandaåtgärderna för höjd deklamationsmoral för närvarande måtte inskränkas till en bilaga i deklamationsblanketten jämte utsändningar i radio och att det av Kungl. Maj:t äskade anslaget måtte nedsättas med 100 000 kronor till 30 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 636 samt med avslag å motionen II: 664, till Propaganda för bättre deklamationsmoral å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 140 000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Johnsson* i Stockholm: Herr talman! Det kan ju se litet underligt ut, att just jag har väckt denna motion om minskat anslag till moralens höjande. Man skulle ju snarare kunna vänta, att en sådan motion borde komma från ett håll, där man annars gärna vill sätta moralen på svältkost. Jag kan emellertid försäkra, att jag har ingivit motionen vid »fullt och klart förstånd och av fri vilja».

Motionens innebörd är ju, att man i stället för den stora propagandaappara-

Anslag till propaganda för bättre deklarationsmoral. (Forts.)

ten med både film och dyrbara annonser skulle åtminstone i år kunna nöja sig med den billigare vägen att till deklarationsblanketten foga en propagandistiskt skickligt utförd bilaga, som framhölle vådorna av och det skamliga i att deklarerera fel. Jag anser att denna stillsammare åtgärd kunde vara mycket väl värd att pröva.

Jag har också litet erfarenhet av hur man når människors hjärtan och samveten — i fråga om hjärtat kanske jag till och med har större erfarenhet än finansministern! — och jag måste säga, att jag tror mycket litet på annonser i detta avseende. Jag missunnar ingen av våra 450 dagliga tidningar att få den extra annonsintäkt, som här skulle kunna beredas dem. Det blir ju i alla fall icke mer än ungefär 200 kronor per tidning. Men jag är övertygad om att samma resultat och kanske ännu bättre effekt skulle uppnås genom den av mig avsedda bilagan. Den kommer tillsammans med deklarationsblanketten just vid det tillfälle, då den senare skall användas, under deklarentens ögon, och han kan sedan icke undskylla sig med att han icke har vetat av vilken risk han löpte.

Nu har det sagts mig, att finansministern har kallat tidningarnas kåsörer till sin hjälp. Det är otvivelaktigt ett genialt grepp. Jag kan icke låta bli att göra en historisk parallell. När den store moralisten och laggivaren Moses steg ned från Sinai berg med de 10 budorden på de två stentavlorna under armarna och med glansen av gudsumgängelsen där uppe på berget på sin panna, kom han ensam till sitt motsträviga folk, men folket böjde sig i alla fall för lagens majestät. Men när finansministern med guldglansen från rikets skattkammare över sitt ämne kommer till sitt folk med ett enda bud svävande över deklarationsblanketten, kommer han åtföljd av kåsörer, glad och trevlig som vanligt som om ej skatter på jorden fanns! Han kommer också till ett motsträvigt folk, som börjar tycka att det kan vara nog med pålagor och ett skattetryck, som snart börjar likna det i Faraos tid. Men han litar på kåsörerna. Jag undrar emellertid, om han och kåsörerna skola vinna det slaget, hur högt värde jag än sätter på kåsörerna.

Utskottet har med herr Eriksson i Stockholm gått ännu ett steg längre och givit finansministern 10 000 kronor extra till affischer. Jag frågar, om det verkligen skall vara nödvändigt och lämpligt att vi litet varstans där människor samlas, inför turister och främlingar, skola ge till känna vår sjunkna moraliska standard i detta avseende. Och om det nu skall sättas upp affischer, hur skulle det då vara, herr talman och herr Eriksson i Stockholm, att ta med alla de tio budorden, som de moderna kulturlärarna varit så angelägna att kasta på skräphögen men som de nu nödgas plocka upp ett efter ett?

Denna proposition är egentligen en mycket intressant företeelse. Den visar att det visst icke är sant, såsom har påståtts, att religionen är en privatsak. Ty där gudslöynaden går ut hos ett folk, där kommer fusket in i dess liv, och skattefusket är bara en liten del i detta sammanhang, men naturligtvis den del därav, som alldeles särskilt måste falla en finansminister i ögonen.

Herr talman! Jag ber i alla fall att få yrka bifall till min motion, som säkerligen innesluter mera sunt förnuft än utskottet med sin summariska behandling av motionen velat erkänna. Här stå 100 000 kronor på spel, som kunna sparas för svenska folket. Jag ger finansministern 30 000 kronor till en bilaga till deklarationsblanketten, och så må han hellre släppa lös kåsörerna på deklarationsblankettens formuleringar.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Det är ju ganska egendomligt, att jag skall komma upp i talarstolen efter en företrädare för samhällets vård om samveten och själar och därvid företräda en annan åsikt än denne.

Anslag till propaganda för bättre deklarationsmoral. (Forts.)

För min del anser jag, att den föreliggande propositionen är märklig i sitt slag. Vi svenskar pläga vid högtidliga tillfällen och vid anfall av lust till självberöm tala om den urgamla svenska hederligheten. Nu få vi att behandla en proposition, som just visar, hur det är beställt med denna svenska hederlighet. Denna proposition anknyter dock till en blankett, där man i slutet undertecknar »på heder och samvete». Då frågar man sig: är propositionen berättigad? Det behöva vi väl icke ha något bevis för. Vi ha alla läst i tidningarna om hur det är ställt med deklarationsmoralen i vårt land. För ett par år sedan läste jag, att i ett av Sveriges län tvåhundra personer, tillhörande en viss samhällsklass, hotades med åtal för falskdeklaration. Tidningen Örn-sköldsviksposten för den 27 juli i år innehåll en notis om hur en frikyrkopastor ådömts 1 500 kronor i böter för uppenbar falskdeklaration. Då frågar jag: kan man gå upp i talarstolen och med aktning för sitt eget samvete hålla ett anförande, såsom den ärade motionären här gjort? Jag förmodar, att han svarar ja, men jag skulle icke svara ja på den frågan.

Jag skall icke längre uppehålla mig vid detta ärende. Jag vill blott säga några ord till motionären. Han vill spara 100 000 kronor genom att trycka en bilaga till deklarationsformuläret. Jag skulle vilja fråga honom, varpå han stöder sina ekonomiska kalkyler i det avseendet. Jag har fått en uppgift om att blott papper och tryckning för denna bilaga skulle kosta 46 000 kronor. Med ett sämre papper kan man möjligen få ned kostnaden med 4 à 5 000 kronor. Så skall denna bilaga bladas in i formuläret. Här har man räknat med att detta skulle kosta efter ett pris av 2 kronor per 1 000 stycken 14 000 kronor. Det skulle således bli sammanlagt 60 000 kronor. Motionärens tal om denna besparing på 100 000 kronor stöder sig således icke på några ekonomiska kalkyler. För övrigt, herr Johnsson i Stockholm, ha vi läst i tidningarna, att det finns personer, som borde deklarerat, men som icke ens deklarerat. De få sålunda icke detta formulär inför sina ögon, och ännu mindre då den ifrågasatta bilagan. Den utväg, som den ärade motionären här anvisar, är enligt min tro omöjlig.

Herr talman! Jag har ingen anledning att uppehålla tiden längre. Jag betraktar ett bifall till statsutskottets föreliggande förslag såsom en dygd av nödvändigheten och yrkar bifall till detsamma.

Herr Dickson: Herr talman! Regeringen och statsutskottet äro egentligen förtjänta av en eloge för det intressanta uppslaget att använda reklam i moralens tjänst. Detta visar fantasi och tankeflykt. Så långt är allt gott och väl, men jag har kommit att fundera över om man kan komma till roten på problemet med detta resonemang. Det är en vanlig mänsklig egenskap, att, om man inser nödvändigheten av en sak, underkastar man sig gärna prövningar och pålagor för densamma. Nu är det emellertid så här i landet, att många ibland tvivlat på att de pålagor, som vi ha ålagts, alltid varit så nödvändiga, och att de medel, som på detta sätt kramats ur skattebetalarna, alltid kommit till rätt användning.

Det talas här om deklarationsmoral. Det har blivit så, tror jag, att lagar och förordningar och deras tillämpning i detta fall kommit att divergera från det allmänna rättsmedvetandet — tyvärr måste man säga. Det har blivit, om det uttrycket får tillåtas, ett sorts slagord i vissa kretsar, att det nästan är en förtjänst att såsom det heter »iura Wigforss». Finansministern må ursäktas, om jag upprepar vad som sägs i den allmänna diskussionen. Detta är naturligtvis ett avvita förhållande. Det är visserligen ett fel hos dem, som deklarerat på ett mindre fördomsfullt sätt, men jag är icke säker på att felet ligger endast hos deklaranterna. Det har uppstått tvivel om att vad som från ledande regerings-

Anslag till propaganda för bättre deklarationsmoral. (Forts.)

håll på beskattningens område sägs i fråga om skatter alltid kommer att hålla streck. Det har gjorts vissa uttalanden, som tolkats så, att den och den skatten skall försvinna, men denna skatt har icke försvunnit på grund av att finansministern råkat ut för omständigheter, som föranlett, att medel måste anskaffas. Det kan icke vara i sin ordning, att sådana tvivel få anledning uppstå och därmed också en sjunkande moral på detta område. Om man finge, ifall jag får uttrycka mig så, en bättre beskattningsmoral, finge man säkerligen också en åtminstone avsevärt förbättrad deklarationsmoral.

Jag kan icke, herr talman, framställa något yrkande om ändring på den av mig rekommenderade punkten, och därför nödgas jag ställa ett annat yrkande, nämligen om avslag på propositionen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! När jag först tog upp denna tanke att man på detta sätt skulle försöka påverka deklaranterna, så vill jag gärna erkänna att det var med viss tvekan. Jag är i många hänseenden icke någon vän av den moderna reklamen, men å andra sidan är det uppenbart, att reklamen, om jag nu får använda det uttrycket, har en sida, som heter upplysning, och den kan man icke undvara. Säkert är att många människor, som deklarerar oriktigt, göra det av okunnighet om vilka risker som därmed följa, men jag tror också att de göra det av den anledning, som herr Dickson nämnde, nämligen att de, när de undandra sig att betala skatt, tro att de bara lura mig eller möjligen statsmakterna. De ha icke alldeles klart för sig att den de lura är alla svenska medborgare. En sådan upplysning, som gör det fullständigt klart för folk att den skatt, som de själva undandra sig, kommer att få betalas av andra, en sådan upplysning tror jag kan vara nyttig och berättigad, även om den tar reklamens form.

Jag vet mycket väl, om vi skola tala låt mig säga realistiskt, att ju högre skatterna bli, desto större är frestelsen att undandra sig dem, men vi veta också att den övervägande delen av svenska folket kan icke undandra sig beskattning. De kunna icke genom oriktiga deklARATIONER komma undan att betala sin rättmätiga andel, helt enkelt därför att deras inkomster kunna kontrolleras på ett sätt, som icke gäller för alla. Det är ett ytterligare skäl varför man måste se till att de grupper, vilkas deklARATIONER i större utsträckning äro beroende på deras egen goda eller onda vilja, bli påmint om hur det verkligen ligger till. Detta har övervunnit mina betänkligheter.

Eftersom herr Johnsson i Stockholm nämnde något om kåsörerna, vill jag säga att jag tror, att denna kampanj för en bättre deklarationsmoral hänger något samman med den allmänna uppfattning, som råder inom folket om hur pass brottsligt eller anständigt det är att söka undandra sig skatt. Vi veta alla att på den punkten råder det jag vill icke säga delade meningar, men allmänna opinionen ser mer eller mindre ogillande på olika ting. Vi veta att det finns en form av beskattning, som heter tullar, om vilka man ju egentligen kan säga detsamma som om den direkta skatten, men jag tror icke jag avslöjar någon hemlighet om jag säger, att stora delar av folket betraktar det icke som brottsligt eller som lika brottsligt att undandra sig en tull genom att komma in i landet med varor oförtullade, som de redan nu betrakta fusk med de vanliga deklARATIONERNA. Folks inställning hänger alltså samman med den allmänna opinion, som råder. Eftersom jag har den uppfattningen, att människornas uppfattning om vad som går för sig, vad man gillar eller ogillar kanske mindre bestämmas av vad de få höra i kyrkorna, till och med i frikyrkorna, och av vad de läsa i tidningarnas ledare än på vad de få läsa hos den grupp av författare, som man ofta kallar för kåsörer, vilka ge uttryck åt den gängse synen på sådana vardagliga moraliska ting, så tror jag att kåsörerna kunna göra en nyttig gär-

Anslag till propaganda för bättre deklarationsmoral. (Forts.)

ning, om de bland allmänheten söka sprida den uppfattningen, att det egentligen icke är något riktigt att undandra sig skatt utan att tvärtom, även om man icke betraktar det med verkligt stort ogillande, så gillar man det i alla fall icke. Man går med tystnad förbi, om någon kommer och skryter över att ha lyckats lura staten.

Jag menar alltså, att både kåsörer och annonskampanj kan bidra till att så småningom ändra breda lagers uppfattning om vad som är riktigt och anständigt. Det är ett litet bidrag till detta, som denna proposition utgör, som jag för min del lade fram med viss tvekan. Jag skulle icke ha förvånat mig över om invändningarna hade blivit mera allmänna än de ha blivit, och jag är tacksam för att utskottet har uppskattat den goda avsikten och även tror, att man på den vägen kan vinna resultat.

Till herr Dickson skall jag sedan bara säga ett enda ord och det är, att när det gäller de framtida statsutgifterna, så kan det ju tänkas att vi ha så delade meningar, att vi också kan få delade meningar om skatten, men när det gäller de skatter, som tagits ut hittills, så har jag ännu icke fått höra vad det är för några stora belopp, för vilka bara en del av folket och en del av partierna äro ansvariga. Om herr Dickson anser, att det föreligger något oriktigt från skattepolitikens sida, så träffar den invändningen hela den svenska riksdagen.

Herr Dickson erhöll nu på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är möjligt att jag i mitt första anförande icke framställde min anmärkning riktigt klart. Jag syftade emellertid på den osäkerhet, som hade uppstått med anledning av finansministerns offentliga framträdande vid olika tillfällen, och på de antydningar, som kommit från hans håll, att skatterna skola uttagas icke endast med det motivet, att de skola fylla statens behov av medel, utan även av andra motiv, varvid han sträckt sig in på helt andra områden än som vanligen är en finansministers, nämligen i ett justerande och utjämnande syfte. Jag tror det är mycket där, som skon klämmer.

Härefter anförde:

Herr Jonsson i Skedsbygd: Herr talman! Jag har blivit förekommen av herr Dickson, när han talade om de orsaker, som enligt hans mening ligga bakom den dåliga deklarationsmoral, som man tyvärr i vissa fall konstaterat. Jag vill emellertid icke gå så långt i att draga ut konsekvensen därav, att jag yrkar avslag på propositionen, därför att man, såsom finansministern alldeles riktigt säger, bör försöka alla möjliga medel för att nå en bättre deklarationsmoral. Bland de medel, som jag skulle vilja peka på, är det först och främst, att den allmänna uppfattningen bleve, att i första hand staten och även kommunerna använda skattemedlen till sådana ändamål, som anses vara till gemensam nytta, och icke, såsom man kunnat konstatera särskilt nu under kristiden med alla dessa utgifter för försvaret, att man i många fall slarvat och minst sagt hushållat mycket illa med skattedragarnas medel. Nu får man ju hoppas, att den tiden är förbi. Men sviterna därav finnas måhända ännu kvar hos många skattedragare, där man har ögonen öppna för hur man i många fall använder skattemedlen. Vidare bör man också försöka bibringa svenska folket den uppfattningen, att skatterna äro nödvändiga, och att de tagas ut någorlunda rättvist.

Man gör gärna jämförelser. För oss jordbrukare är det då närmast till hands att göra jämförelser med andra näringsidkare. Man kan peka på de avskrivningsmöjligheter, som industri och rörelse ha, men som jordbruket icke har. Jag skall taga ett enda exempel. När det gäller avskrivning på bygg-

Anslag till propaganda för bättre deklarationsmoral. (Forts.)
 nader, har landskamrerarnas kongress kommit till det resultatet, att man skall medge 1 procents avskrivning på fastighetens jordvärde. Beträffande det långt övervägande antalet av våra jordbruk ligger emellertid jordvärdet omkring 50 procent under byggnadsvärdet med den påföljden, att 1 procents avskrivning på jordvärdet blir ungefär $\frac{1}{2}$ procents avskrivning på byggnadsvärdet, med andra ord att jordbrukets byggnader skola avskrivas på 200 år, medan industriens byggnader skola få avskrivas på 50 år. Det är en sådan där oriktighet, som man måste söka få bort, så att folket inser, att de blivit rättvist behandlade i beskattningshänseende.

Jag tror visserligen, att den nu föreliggande propositionen kan betyda en hel del, men jag tror också, att om man kan åstadkomma största möjliga rättvisa i beskattningshänseende och dessutom kan övertyga svenska folket om att dessa medel användas på rätt sätt, och att man med andra ord icke slösar bort skattedragarnas ofta nog surt förvärvade pengar, då har man kommit ett gott stycke på vägen för att få en bättre deklarationsmoral.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Det skulle vara någon överdrift att säga, att statsutskottet haft till sitt förfogande ett tillräckligt fylligt material för att bedöma, huruvida deklarationsmoralen här i landet är alldeles särskilt dålig. Vi ha visserligen här fått några stickprov och vissa siffror ha nämnts, men det kan icke vara ett tillräckligt generellt omdöme av den innebörden, att det skulle stå särskilt illa till i det hänseendet här i landet. Det har sålunda icke varit, såvitt jag kan förstå, det avgörande motivet, att vi skulle ha en alldeles särskilt dålig moralisk plikt känsla mot staten, som föranlett, att utskottet här enhälligt gått in för att tillstyrka propositionen.

Denna proposition är, såsom den lagts upp, i allra högsta grad sympatisk, just därför att den tar till uppgift att söka upplysa svenska folket, som skall betala riksdagens beslut och Kungl. Maj:ts förfoganden, om vad frågan gäller, när man skall uppge sin inkomst i deklarationsformuläret. Det är den pedagogiska sidan av saken. Att bibringa folket en uppfattning, mera samstämmig med de organs, som besluta om uttagandet av skatter, måste betraktas såsom en verkligt sympatisk och önskvärd aktion. Då kan man icke undgå — det var närmast därför, jag begärde ordet, herr talman — att understryka, att effekten därav kommer i hög grad att bero på hur man utformulerar de olika annonserna och reklamen i övrigt. Jag tror, att ett hotmoment skulle vara misslyckat. Jag utgår nämligen ifrån — och det göra väl de allra flesta — att den, som deklarerar fel, har reda på att det är straffbart att icke lämna riktiga uppgifter. En ökad poängtering av straffrisken ger måhända icke vad vi önska, utan det synes mig kunna vara tron på vårt folks förmåga att bedöma riktigheten av att, om vi gemensamt göra en aktion för folkets välfärd i det ena eller andra avseendet, är det förpliktande för det goda samvetet att rättvisligen pålägga sig en del av de skatter som utkrävas. Läger man propagandan på det sättet — jag tror, om jag icke är fel undermåttad, att Stockholms stad sedan länge upplyst stadens innevånare om till vilka ändamål skatterna gå — så synes den vägen vara i varje fall en början till att förmå medborgarna att fatta folkgemenskapens verkliga innehåll. Jag tror, att vi i varje fall kunna hysa förhoppning om ett ännu bättre resultat i deklarationshänseende.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav proposition på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till motionen II: 664; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av inrikes luftporto för vissa försändelser; och

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående uppskattning av värdet å svenska statens sparobligationer vid förmögenhetsbeskattning; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtande hemställt.

§ 12.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Hedlund** i Rådomb, som yttrade: Herr talman! På senare tid har vid upprepade tillfällen, bl. a. i den allmänna debatten vid höstriksdagens början, från regeringshåll ställts i utsikt att ett stort upplagt välfärdsprogram skall genomföras under de närmaste åren. Man har nämnt bl. a. förbättrade folkpensioner, obligatorisk sjukförsäkring med starkt stöd från det allmänna och effektiva åtgärder mot arbetslöshet. För att giva en uppfattning om hur vittgående åtgärder som planeras ha också vissa ungefärliga kostnadssummor angivits.

Det är självfallet av mycket stort värde att försörjningsmöjligheterna på detta sätt tryggas för de tider av en människas liv, då arbetsförmåga föreligger eller tillgång på arbete saknas. I flertalet fall kommer säkerligen den statliga omvårdnaden i här berörda avseenden att behöva sättas in blott under relativt kort del av människornas liv. Stora grupper av befolkningen i vårt land framleva emellertid hela sitt liv — alltså inte blott en eller annan kortare period — under förhållanden, som befolkningen i övrigt skulle finna olidliga och som man emellanåt visserligen brukar tala om under en mer eller mindre yttlig känsla av medlidande men som strax helt glömmas bort. Jag syftar här på den befolkning som har otillfredsställande kommunikationer — obygdernas folk, många i skärgårdarna och överhuvud taget de som bo avlägset. För att förbättra deras levnadsvillkor krävas åtgärder som taga sikte på deras dagliga liv. Det krävs främst nyanläggning eller omläggning av ödebygdsvägar, ökat bidrag till enskilda vägar, åtgärder för att främja båt- och färjtrafik i kustbandet, billigare telefonkostnader — särskilt beträffande de långa ledningarna — och en förbättrad postgång. Först därefter kan ifrågavarande del av befolkningen väntas komma att känna en verklig gemenskap med landet i övrigt.

Dessa åtgärder, som i likhet med folkpensionerna etc. fullfölja ett socialt syfte och äro av den angelägenhetsgraden att de icke kunna uppskjutas, draga emellertid, försåvitt omfattningen skall bli någorlunda tillfredsställande, kostnader av den storleksordningen att det förefaller nödvändigt att taga hänsyn till dem vid uppgörandet av ett välfärdsprogram för de närmaste åren.

Jag tillåter mig hemställa om andra kammarens tillstånd att under åberopande av ovanstående få till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställa följande interpellation:

Är statsrådet i tillfälle meddela,

1) huruvida i anslutning till eller jämsides med förverkligandet av de genomgripande välfärdsåtgärder som ställts i utsikt för de närmaste åren det är

Interpellation. (Forts.)

avsett, att även kommunikationerna — i första hand vägar, telefon och post — för de i detta avseende sämst lottade skola bli föremål för omfattande utvidgningar och förbättringar, så att obygdernas folk, skärgårdarnas befolkning och överhuvud taget de som bo avlägset skola erhålla bättre förbindelser med landet i övrigt och därmed drägligare levnadsförhållanden, och

2) om frågan under 1) besvaras jakande, några uppgifter som antyda storleken av de reformer som kunna väntas på detta område?

Denna anhållan bordlades.

§ 13.

Interpellation.

Herr **Hansson** i Skediga, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! De statliga uttagen av fodersäd ha i år drabbat jordbrukarna särskilt hårt, beroende på att tröskningsresultaten i många fall gett ett sämre utbyte än väntat. Svårigheterna ha i hög grad blivit större därigenom att den mängd fodersäd, som får behållas av jordbrukarna och användas till utfodring, är otillräcklig för en foderperiod om 8 månader. Därtill kommer att denna kvantitet först fastställas till 190 kg per mjölkko och tjur för att därefter minskas till 170 kg.

Med de stora leveransbesked, som bestämts i de flesta kristidsområden, kan man vänta att jordbrukarna komma att begära en minskning i sina åligganden. Detta kan i många fall undvikas om tilldelningen av kli och oljekraftfoder ökas så fort som möjligt, varigenom jordbrukarna kunna minska förmalningen av fodersäd för utfodring. Då det är känt att tillgången till kli inom landet är ganska tillfredsställande, borde en rikligare tilldelning med lätthet kunna genomföras. På så sätt skulle jordbrukarnas olägenheter av de alltför stora uttagen av fodersäd i viss utsträckning komma att uppvägas och statens krav på fodersäd bli bättre tillgodosedda.

Med anledning av det anförda får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet kännedom om de svårigheter, som uttagen av fodersäd vållat jordbrukarna?

Kan man förvänta att herr statsrådet låter vidtagna sådana åtgärder att tilldelningen till jordbrukarna av kli och oljekraftfoder ökas snarast möjligt?

Denna anhållan bordlades.

§ 14.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 540, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående uppskattning av värdet å svenska statens sparobligationer vid förmögenhetsbeskattning.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.55 fm.

In fidem
Sune Norrman.